

EDINI DRUŽBENI ORGANIZACIJI, KI SKRBI ZA VZGOJO NAŠIH NAJMLAJŠIH, POSVEČAMO PREMALO POZORNOSTI

„Zveza prijateljev mladine bi morala biti kadrovska organizacija!“ je v razpravi na občnem zboru, ki je bil 28. oktobra v dvorani Titovega doma, pribil eden od razpravljavcev. „To pomeni, da bi morali ljudje, ki delajo v tej organizaciji, z vso odgovornostjo in disciplino izvrševati naloge, ki jim jih je zaupala družba. Za nedejavnost ne zadostuje opravičilo, da so ti ljudje prostovoljci, ki se organizacijskemu delu posvečajo potem, ko so opravili vse druge dolžnosti.“ Žal, so dodajali drugi, je danes vse preveč ljudi, ki se po rednem delu rajše posvečajo honorarnemu delu ali kakemu konjičku, kot da bi delali v družbeni organizaciji. Raje delajo zase kot za druge. Tako ostanejo za delo na terenu ljudje, ki so pripravljeni odskriti niti del svojega časa, čeprav imajo tudi oni še druge obveznosti.

Naj bo tako ali drugače, jasno je, da je delo v društvu prijateljev mladine posebno pomembno in odgovorno, saj je v širokem pomenu besede vzgojno delo z otroki in starši. „S starši bi morali delati! Kaj pomeni vzgajati otroka, če se starši ne znajo vesti. Starše bi bilo potrebno vzgajati!“ — „Kar pogledajte: Kako naj se otrok nauči, da ne bo hodil po zelenicah, če pa to počne njegov oče!“ Tako so se pogovarjali udeleženci rednega letnega občnega zbora tega društva.

Društvo v Zeleni jami je po nekajletnem premoru ponovno zaživelo lani. Ustanovili so nov odbor, ki se je takoj lotil dela. V društvu pravijo, da se sicer ne morejo pohvaliti s kakimi veli-

kimi in pomembnimi rezultati, da pa vendarle niso spali. Tako so na primer priredili prav uspešno praznovanje novega leta. Predšolske otroke, ki niso v organiziranem varstvu v vrtcih, so povabili v vrtec Angele Očepke, kjer jih je obiskal in lepo obdaril dedek Mraz. Nekaj manj kot sto otrok je bilo deležnih tega doživljanja. Torej ne velja trditi, da se ljudje danes ne brigajo za različne prireditve na terenu in za druge oblike sodelovanja pri življenju skupnosti. Ob novoletnem praznovanju so se v društvu zavedali, da tlijo v ljudeh nezadovoljene potrebe, želje in pričakovanja po nečem, kar bi jih tesneje povezovalo. Na občnem zboru pa so dodali: „Dedek Mraz bi bil še lepši, če bi bila zraven še igrica. Igrice pa ni bilo in je tudi ne bo, ker nimamo dvorane z odrom. Pa je oder svojčas bil. Kaj je z njim?“ Občani, ki bi se radi ukvarjali z dramsko dejavnostjo, ga pogrešajo, pa tudi otroci bi ga z veseljem pozdravili.

Lani se je društvo lotilo tudi pregleda nad stanjem otroških igrišč. Člani odbora so si ogledali vsa otroška igrišča in zelene površine v krajevni skupnosti in pregledali stanje zemljišč, igral, klopi, miz in drugih naprav. Nobeno igrišče ni popolnoma urejeno, pri nekaterih so ostali samo še sledovi (npr. v Bavdkovi ulici), tako da je nekdo v šali pripomnil, da bi moral biti arheolog, da bi odkril, kje je bilo nekoč otroško igrišče. To seveda meče slabo luč na krajevno skupnost, zato je treba takoj povedati, da so svet KS trudi po svojih močeh vzdrže-

vati igrišča. Žal pa je primer igrišča ob vrtcu Angele Očepke spravljen vse, ki se s tem ukvarjajo, ob domala ves pogum. Potem ko so zanemarjeno igrišče z veliko truda in denarja lepo uredili, prekopali poteptano zemljo, nasejali travo, napeljali mivko v popravljene peskovnike, popravili in prebarvali igrala, namestili klopi, zasadili živo mejo in naredili nizko žično ograjo, je bilo v sorazmerno kratkem času spet vse tako kot prej: poteptano, polomljeno, potrpano... Eni pravijo, da so krivi samski delavci s Pokopalške ulice, drugi govorijo o ne-

kakšni zelenojamski „bandi“, tretji pravijo: otroci s kolesi, mladina z mopedi, občani s psi! Eni predlagajo čuvaje, drugi visoko ograjo, tretji vzgojo, vzgojo!

Ko so že omenjali vrtec Angele Očepke, udeleženci zbora niso mogli mimo žalostnega dejstva, da vrtec ne more več opravljati svoje družbeno tako odgovorne naloge, ker so zaradi pogrezanja stavbe ogrožena življenja otrok in osebja. Toda sedaj ne gre več le za gradbeniško napako ali neodgovornost, temveč za družbeno nevarno neodgovornost vseh, ki zavlaču-

jejo dokončno sanacijo tega stanja. Društvo prijateljev mladine v Zeleni jami se pridružuje zahtevam prizadetega zavoda, staršev in drugih občanov, po energičnih ukrepih. Posledice naj trpi tisti, ki je zagrešil malomarnost, ne pa otroci in starši!

V prvem letu svoje obnovljene dejavnosti so v društvu poskusili tudi z urami pravljic za otroke. Namenjene naj bi bile predvsem tistim otrokom, ki niso deležni družbeno organizirane vzgoje. Pokazalo se je, da otroci pogrešajo priložnost, da bi se igrali in menili skupaj z odraslim, ki se jim za kako urico zares posveti. Ostalo je pri poskusu. Skupinica otrok se je nekajkrat zbrala v prostorih krajevne skupnosti, poslušala pravljice, tudi sami so jih brali in pripovedovali, peljali so jih gledat risanke, potem pa je dejavnost zamrla. Premalo je še izkušenj pri organiziranju takih dejavnosti. Letos nameravajo organizirati vzgojno delo z otroki, ki niso v organiziranem varstvu, v povezavi z VVZ Jarše in VVZ Angele Očepke. Predšolski otroci, ki jih varjejo doma, bodo lahko prišli vsak teden ali vsakih 14 dni za kako uro v vrtec, kjer se bodo igrali pod vodstvom vzgojiteljic.

Tudi za letovanje v Zambra-tiji, ki je namenjeno predvsem tistim otrokom, ki nimajo drugih možnosti, je bilo malo prijav: le trije otroci so se prijavili, šla sta le dva, ker tretji ni pustil, da bi ga zbudili v prst in mu vzeli kri za pregled. Brez pregleda pa ni kolonije! In vendar je društvo podrobno seznanilo o tem letovanju socialne službe in sindikalna vodstva v desetih

večjih delovnih organizacijah na področju Zelene jame — z namenom, da bi povprašali delavce, če bi dali otroka v kolonijo. Pa ni bilo prijav.

Kljub temu, da preteklo leto ni bilo preveč uspešno, v društvu ne obupujejo. Za letošnje so si zastavili kar zahteven delovni program. Začeti mislijo pri temeljih. Pridobiti je treba nove člane, predvsem take, ki bi bili pripravljeni zares pomagati pri delu; take, ki bi radi delali z otroki, s starši; ki jim ne bi bilo odveč iti od družine do družine in jih navdušiti na primer za skupni izlet v bližnjo okolico, za šaljivo tekmovanje, za... koliko je še možnosti! Seveda pa potrebna propagandna akcija z mnogimi osebnimi stiki. Občani Zelene jame naj bodo pripravljeni, da bodo v naslednjih dneh člani društva in mladinci, ki jim bodo pomagali, večkrat potrkali na njihova vrata!

Urediti je treba poslovanje odbora, določiti „uradne ure“ v krajevni skupnosti ipd. Dve akciji je treba izvesti prav hitro: organizirati velja oblike vzgojnega dela s predšolskimi otroki, ki ne hodijo v vrtec, in popisati družine, ki bi bile pripravljene prevzeti v varstvo druge otroke, seveda za plačilo. Število otrok, ki jih odklonijo vrtni, je tolikšno, da moramo kar se da hitro organizirati družinsko varstvo. Poleg tega pa se nameravajo v društvu bolj posvetiti delu s starši, pa se seveda pridruževati tudi drugim akcijam občinske zveze in pionirjev na osnovni šoli Vide Pregarc. Dela je preveč, delavcev pa premalo!

B. Mesec

OBČANI ZELENE JAME, STARŠI, VZGOJITELJI

Komu med nami ni do tega, da bi se naši otroci razvili v zdrave, srečne in odgovorne ljudi, ki bodo hoteli in znali živeti v socialistični skupnosti?

Toda sami se ne morejo tako vzgojiti. Potrebujejo naš zglede, naše vodstvo, pomoč in ljubezen.

Še vedno preži nanje zlo v različnih oblikah: ogrožajo jih bolezni, izpostavljeni so nevarnostim, ki jih prinaša sodobna tehnika. Ta ali oni raste v pomanjkanju, v stanovanjski stiski. Ta je brez varstva, oni prepuščen ulici. Ni malo razdrtih družin in družin, ki niso sposobne vzgajati. Slabi filmi, neprimerno berivo in negativni zgledi odraslih kvarijo njihovo moralno podobo.

Z združenimi močmi se lahko upremo kvarnim vplivom. Drug drugemu lahko pomagamo pri vzgoji in varstvu otrok.

Kdor je v stiski, naj ve, da ima oporo v organizaciji prijateljev mladine. Kdor je tako srečen, da ne potrebuje pomoči, naj pomisli: morda potrebujejo njegovo pomoč drugi.

V decembru vas bodo obiskali predstavniki društva prijateljev mladine Zelena jama in vam pojasnili namen društva ter pravice in dolžnosti članov.

VČLANITE SE V DRUŠTVO PRIJATELJEV MLADINE!

MOJ DAN SVOBODE • MOJ DAN SVOBODE • MOJ DAN SVOBODE • MOJ DAN SVOBODE • MOJ DAN SVOBODE •

„Tudi na to smo morali biti pripravljeni, ko smo se vključili v vseljudski upor proti okupatorju in njihovim pomagačem.“

Tako je pričela Rezka Javorška va iz Zelene jame svoj razgovor s skupino mladincev iz osnovne šole Vide Pregarc.

„Že junija 1941 sem se vključila na terenu Zelena jama v organizirane priprave za delovanje Osvobodilne fronte. V mojem stanovanju so se sestajali aktivisti — že takrat ilegalci — in ulični odbori, imenovani trojke. Skupaj z njimi smo pretresali politično pripadnost družin in posameznikov, pri kom bomo iskali števni dinar, koga bo treba posebej prepričati, da je njegovo mesto v Osvobodilni fronti, ki se bori proti zavojevalcem naše dežele. Takih „postojank“, kot je bila pri nas, je bilo v zeleni jami še več in brez težav smo „politično“ obvladali celotni teren. Jaz sem bila ulična blagajničarka za zbrani števni dinar — članarino OF.

Proti jeseni leta 1941 smo imeli v naši hiši že zbirališče raznega materiala: orožja, municije, sanitetnih potrebščin, oblačil, cigaret in drugih živil, kar smo spravljali v zaboje in pošiljali dalje. Tako sem postala kvartna intendantka. Prevzela sem tudi skladišče literature, predvsem Slovenskega poročevalca. Moja naloga je bila, da sem to literaturo raznesla naprej. Nosila sem jo seveda po več zavrtih Martinčičevi mami in Glavanovim v Zeleni jami, Emi Boruta na Linhartovo ulico, Stoparjem na Selo in neki Dorč, šivilji v Bohoričevi ulici, za katero sem pozneje zvedela, da so jo okupatorji izsledili. Nisem pa vsega poročevalca sama raznesla, tudi k meni so prihajali ponj z raznih terenov takratnega močanskega rajona. Podobno sem raznašala tudi drugi zbrani material.

Udeleževala sem se trosilnih akcij. Ena teh mi je ostala trajno v spominu! Nekaj minut pred policijsko uro sva s Kristo Šarčevom precej na gosto posuli z

listki Bernekarjevo in Pohlinovo ulico. Neka gospodinja iz Pohlinove ulice naju je opazila in ko sva odšli, je takoj sklicala stanovalce te ulice in so pobrali razstresene listke. Bala se je okupatorjevih represalij, a naju ni izdala.

Potrebe po našem tisku so vedno bolj naraščale, zato je bilo treba nenehno iskati nove prostore za delovanje tiskarn. V začetku leta 1942 je bila zaradi bližine žične pregrade na Šmartinski cesti odkrita tiskarna pri Antonu Bau, vendar so se pravočasno rešili ves material. Tako so potem v propagandnem vodstvu OF odločili, naj bi s tiskanjem nadaljevali pri nas. Moj mož in Fani Žagarjeva sta prenesla ves material od Baua k nam. To so bile predvsem cele skladovalnice ciklostilnega papirja. Vendar ga tudi pri nas nismo mogli skriti vsega. Del tega sva zato skupaj s Fani raznesli po raznih hišah k zanesljivim ljudem. Tudi s tiskanjem nismo

pričeli, ker je bilo preveč tvegano prenašati večje količine materiala iz hiš.

Z dograditvijo žice okoli Ljubljane je bil okupator prepričan, da bo zatrl osvobodilno gibanje v njej. To pa se mu ni posrečilo. Moški so po raznih kanalih množično odhajali iz Ljubljane v partizane. Zato je okupator iz dneva v dan stopnjeval svoj pritisk. Za vsak prekršek je izvajal težke represije,

pa tudi streljanje talcev se je pomnožilo. Zato so se naši aktivisti z velikimi težavami prebijali skozi številne zasede in izdajstva ter opravljali zaupane jim naloge. Treba je bilo najti čimveč zanesljivih družin, ki bi bile pripravljene vzeti aktiviste pod krov in skrivati jih pred preganjalci.

Zaradi bližajoče se zime je postajala situacija, posebno za ilegalce, še težavnejša. Zato smo morali aktivisti pospešeno na

Pred menoj se je zvrstilo veliko znanih sodelavcev, vendar nisem nikogar izdala. Zdržala sem vse trpljenje, je Rezka prekinila pripovedovanje, se nekoliko zamislila in zadržala dih. V njenih očeh in na licu pa sem opazila pogled in poteze upora, ki so se nato sprostile v ponosu na častno opravljeno domovinsko dolžnostjo. 13. maja je bila izrečena obsodba 62 obtoženec (med njimi je bilo 22 žensk), ki so bile aretirane v

znala, kako nečloveške znajo biti nune, božje službanice. Ker nismo hotele hoditi k verskim obredom, smo bile večkrat zaprte v kletnih prostorih in tam ležale na golih betonskih tleh. 22. decembra 1943 sem se vrnila domov, mož pa se je vrnil iz Parme 17. januarja 1944 težko bolan. Že naslednji dan po mozem prihodu so naju v imenu krstusa ponovno aretirali — to pot belogardisti. Prosila sem jih, naj puste moža

moči gledale, kako bi jo rešile. Taki in podobni prizori so se vrstili dan in noč. Prenekateri je tujca je tudi končala svoje življenje v kazenskem bunkerju, ki je bil do enega metra napolnjen z vodo.

Ko se je vojna bližala k kraju, smo opazili tudi v taborišču velike spremembe. Najprej so iz taborišča odpeljali vse moške, za njimi pa smo odhajale ženske. Ob cesti smo videle pobite zapornike, očitno tiste, ki so na

V enem mesecu sem bila dvakrat izdana

delo za zaščito teh ljudi. S tako nalogo se je oglašila pri meni Fani Žagarjeva — Tomičević. Povprašala je, kakšne so pri nas možnosti za ureditev potrebne ga skrišališča. Menili smo, da bi bil dostop v hišo prek čevljarške delavnice dovolj prikrit, lastnik delavnice Leopold Banderl pa je bil naš zanesljivi pri-staš. V ta namen smo dali preurediti našo mansardno spalnico, tako da smo k naklonu stropa dodali še eno steno, za nočno omarico pa je bil vhod v novonastali prostor. Vse je bilo izdelano dobro zamaskirano, „adaptacijo“ pa so opravili nam neznani ljudje, ki so pozneje prepoznali tudi žimnice. Še preden je bilo vse gotovo in opremljeno, sem bila v noči s 4. na 5. marec 1943 aretirana zaradi razpečevanja Slovenskega poročevalca. Takrat je bila odkrita tiskarna v Šubičevi ulici. Istočasno je bilo aretiranih 68 sodelavcev, med njimi tudi jaz. V zaporu so me soočili z izdajko — žensko, ki mi je prinašala literaturo. Ker je nisem hotela niti poznati niti nisem priznala, da sem imela opravka z literaturo OF, so me pričeli mučiti. Na roke in noge so mi namestili žice in po njih spustili električni tok, da sem se od bolečin na mah zvala v klobčič. Kadar ni bilo električnega toka, so mi noge stiskali s francosom; to pa je bilo še strašnejše.

zvezi z odkritjem tiskarne v Šubičevi ulici. Med njimi je bila tudi Rezka Javorška; obsojena je bila na 11 let zapor.

Ko je bila Rezka še v sodnem postopku, je bila odkrita tudi cinkografija na Kodeljevem. „V zvezi s to izdajo je bilo odkrito tudi skrišališče v naši hiši“, nadaljuje Rezka s svojim pripovedovanjem. „Izdal ga je voznik ekipe, ki je prevažal gradbeni material. Za to izdajo sem takoj izvedela, saj sem morala na za-slišanje. Aretirali so tudi mojega moža in sina. Z raznimi provokacijami so mi hoteli izsiliti priznanje, vendar sem bila sigurna za moža in sina, da bosta goverila isti zagovor, na katerega smo se pravočasno pripravili. Čeprav niso verjeli mojim ugovorom in zatrjevanjem, da to ni skrišališče, so me prenehali pretepiti in zasliševati. Moža so obsodili na 15 let zapor, sina pa so izpustili.“

Pozneje mi je mož pripovedoval, kako so okupatorji pridržali v hišo in naravnost v sobo, kjer je bilo „naše“ skrišališče. Takoj so pričeli razbijati steno, moža in sina pa so naglani na dvorišče. Zelo so nam uničili stanovanje in opremo. Žimnice, ki so jih našli v skrišališču, so zmetali skozi okno in nato odpeljali s seboj.

Iz ljubljanskih zaporov sem bila odpeljana v Italijo v Peruggio. V tem zaporu sem spo-

doma, ker je težko bolan in ne more hoditi, a odgovorili so mi, da se bo pa — vozil! Po daljših zaslišanjih (hotel so namreč vedeti, kdaj je odšel najin sin v partizane) so naju določili za likvidacijo na Urhu. Že naslednji dan se oglaš pri meni nek drug policist in mi pravi: Ne bosta šla z možem na Urh, da vajinih kosti ne najdejo vajini sorodniki! Šla bosta tja, kjer gre duša skozi dimnik!

Odpeljana sva bila v Nemčijo. Do Salzburga sva potovala skupaj, tu pa so naju ločili. Me ne so odpeljali v taborišče Ravensbrueck. Po šestih tednih so me premetili v kraj Bartch, kjer je bila tovarna avijonov. V njej sem delala izmenično po 12 ur, teden dni podnevi, teden dni ponoči.

Eden izmed mladincev je vprašal Rezko, kateri dogodek je bil v tem izgnanstvu zanj najtežji, oziroma se ga najbolj spominja. Odgovorila je: „Premnogi dogodki so bili iz dneva v dan enako težki, vendar mi je ostal v spominu tale srhljiv prizor. V Ravensbruecku smo zasipale neko jezero. Med nami je bila tudi mlada Slovenka, ki zaradi bolezni in izčrpanosti ni zmogla tega dela. SS paznica je nanjo naščuvala svojega psa, ki se je tako zapodil vanjo, da jo je takoj zbil po tleh. Skakal je po njej in grizel, da je komaj ostala živa. Me pa smo stale in brez

poti omagali. Namenjeni smo bili na neko ladjo in z njo vred naj bi nas potopili. Vendar so nas še pravočasno rešili ruska in angleška vojska in nas 1. maja 1945 v mestu Ribnic osvobodili. Od tu so nas odpeljali v Neubrandenburg. Konec junija so prišli po nas Jugoslovani in nas z avtobusi in po skupinah zvozili v Prago. Tu so nas doma čini nadvse prisrčno sprejeli. Namestili so nas po družinah, kjer smo se tudi hranili. Jugoslovanski šoferji so nam prinašali časopise iz domovine, tako da smo se seznanjali z domačimi dogodki, predvsem pa z življenjem v osvobojeni domovini.

Domov sem prispela 9. avgusta 1945 in tako resnično svojagloblje dočakala svoj prvi svobodni dan šele tri mesece po osvoboditvi. Mož je bil že doma, kmalu pa se je vrnil tudi sin, ki je svoj prvi svobodni dan doživel v bojih za osvoboditev Trsta, je Rezka končala svoje spomine iz let NOB. Ob zaključku razgovora so nama hvalile mladinici podarili šopka rdečih nageljnov.

Fani Tomičević

* Ob teh izdajah moram povedati še to, da oba moja „izdajalca“ nista bila naša sovražnika, temveč sta klonila zaradi mučenja in strahu pred najhujšim.